

Сөйлемдегі сөздердің орын
тәртібі

**(Порядок слов в
предложении)**

Бастауыш (подлежащее), как правило, в повествовательном предложении стоит перед сказуемым, иногда всередине или в начале распространенного предложения.

Баяндауыш (сказуемое) в повествовательном предложении стоит в конце предложения, например: Лекция *басталды*.
Әлішер цехқа *бара жатыр*. Қарындаш үстелде *жатыр*.

Толықтауыш (дополнение) обычно выражается существительным, местоимением в косвенных падежах. Оно может быть выражено, кроме существительных и местоимений, любой частью речи, употребленной в значении существи-тельного в косвенном падеже. Дополнение в предложении стоит перед глаголом – сказуемым, мысалы: Қайрат *Аңсағанға хат* жазды. Қайрат *хатты сиямен* жазды. *Аңсаған Қайраттан хат* алды.

Анықтауыш - (определение) В
казахском языке всегда ставится перед
определяемым словом, мысалы:

Қабырғада *әдемі қамшы* ілулі тұр. Әлия
үлкен *кірпіш үйде* тұрады. Менің *кіші*
***қарындасым* төртінші сыныпта оқиды.**

Пысықтауыш (обстоятельство), как правило, употребляется перед глаголом-сказуемым, например:
Қонақтар *алыстан* келді. Біз іссапардан кеше келдік.

В целях смыслового выделения подлежащего, дополнения или обстоятельства эти члены предложения ставятся непосредственно перед глаголом-сказуемым, мысалы: Айсұлу Кенжебекке *хат* жазды. Кенжебекке хатты *Айсұлу* жазды. Айсұлу хатты *Кенжебекке* жазды. Қалам *үстелде* жатыр. Үстелде *қалам* жатыр.

I. **Вопросительные слова(местоимения) в предложении, самые важные для содержания фразы, выделяются в речи и при чтении логическим ударением. При глагольном сказуемом они ставятся непосредственно перед ним, мысалы:**

- **Кім** кетті? – Жомарт кетті.
- Жомарт **қашан** кетті? – Жомарт кеше кетті.
- Жомарт кеше **қайдан** кетті? – Жомарт кеше қаладан кетті.
- Жомарт кеше қаладан **немен** кетті? – Жомарт кеше қаладан көлікпен кетті.
- Жомарт кеше қаладан көлікпен **қайда** кетті? – Жомарт кеше қаладан көлікпен Астанаға кетті.

II. Вопросительное слово, употребленное вместо определения, ставится перед определяемым словом, мысалы:

- **Сен қай көшеде тұрасың? – Мен Желтоқсан көшесінде тұрамын.**
- **Желтоқсан көшесінде қандай үйде тұрасың? – Желтоқсан көшесінде тоғыз қабатты үлкен кірпіш үйде тұрамын.**
- **Бұл үйде нешінші пәтерде тұрасың? – Мен жиырма бесінші пәтерде тұрамын.**

III. Вопросительное слово, являющееся в предложении сказуемым, ставится в конце предложения, мысалы:

- Мына бала кім?
- Сіздің топ қайда?
- Оқу құралдары кімде?

IV. Вопросительные частицы ма, ме, ба, бе, па, пе являются частью составного сказуемого, мысалы:

- Сен үйден келдің бе?
- Мынау біздің куратор ма?

Тақырыпты бекітетін жаттығулар

Сұрақтардың орнына тұраулы мүшелерді қойындар және орыс тіліне аударындар (вместо вопросов вставьте второстепенные члены предложения, переведите на русский язык).

I. (Қашан?) қойшылар (нені?) жайлауда бағып жүреді. Кенет (қайдан?) қасқыр шыға келді. Ол бір (нені?) ұстап алды. Қойшы (қалай?) айқайлады. Иттер (неге?) жабылды. Қасқыр (қайда?) қашып кетті.

Керекті сөздер: қасқырға, қатты, қойды, тоғайдан, қойларды, жазда, тоғайға.

II. Кеше, ауылдан, менің, қыстыгүні, әкем, нағашым, күз сөздерін пайдалана отырып, сөйлемдер құрындар.

III. Мына сөйлемдердің зат есіммен берілген бастауыштарын жіктеу есімдіктерінің I, II және III жақтарымен алмастырындар.

(Замените существительные – подлежащие личными местоимениями I, II, III лица.)

1. Мақсат есепті тез шығарады. 2. Назым ертең шаңғы тебуге барады. 3. Жансая кеше дүкеннен қызықты кітаптар сатып алды.

IV. Сұрақтардың орнына етістікпен берілген баяндауышты қойындар:

1. Мен (не істедім?). Тілеш (не жазды?). 2. Біз жаздыгүні (не істейміз?). 3. Сен нанды (не істейсің?). Сіз ертең үйде (не істейсің?).